

Hallel on Hanukkah: A Hassidic Perspective on a Halachic Enigma

Drisha Hanukkah Boker-Iyyun

Source Sheet by Leora Balinsky

Taanit 28b:5-6

...Rava said: **That is to say that the *hallel* recited on a New Moon is not required by Torah law but is a custom...**

On this topic, the Gemara relates:

Rav happened to come to Babylonia, where he saw that they were reciting *hallel* on a New Moon. Unfamiliar with this practice, **he thought to stop them,** as he assumed that they were reciting *hallel* unnecessarily. **Once he saw that they were omitting portions, he said:** I can learn from **this that they are maintaining the custom of their forefathers, i.e.,** they know that it is a custom, not an obligation. It **is taught** in a *baraita*: **An individual should not begin reciting *hallel* on a New Moon, but if he has begun he should complete it.**

תענית כ"ח ב:ה-ו'

...אמר רבא: זאת אומרת הלילא
דבריש ירחא לאו דאורייתא...
רב איקלע לבבל, חזנהו דקא
קרו הלילא בריש ירחא, סבר
לאפסוקינהו. כיון דחזא דקא
מדלגי דלוגי, אמר: שמע מינה
מנהג אבותיהם בידיהם. תנא:
יחיד לא יתחיל, ואם התחיל
גומר.

Berakhot 14a:3-4

Ahai, the *tanna* who recited *mishnayot* in the school of Rabbi Hiyya, raised a dilemma before Rabbi Hiyya: May one interrupt during the recitation of *hallel* and the reading of the *Megilla*, Esther, to greet someone? Do we say that it is an *a fortiori* inference; if in the middle of *Shema*, which is a biblical obligation, one may interrupt in order to greet someone, all the more so, in the middle of *hallel*, which is a rabbinic obligation, do we need to even ask? Or, perhaps, publicizing the miracle is more significant? Rabbi Hiyya said to him: One interrupts and it is of no concern.

Pesachim 117a:18-20

The Sages taught: This *hallel*, who initially recited it? Rabbi Eliezer says: Moses and the Jewish people recited it when they stood by the sea. They said: “Not to us, God, not to us, but to Your name give glory” (Psalms 115:1). The Divine Spirit responded and said to them: “For My own sake, for My own sake, will I do it” (Isaiah 48:11). Rabbi Yehuda says: Joshua and the Jewish people recited it when they defeated the kings of Canaan who

ברכות י"ד א:ג-ד'

בְּעֵא מִיֵּינִיה אַחֵי תַנָּא דְּבֵי רַבִּי
חֵיִיא מְרַבִּי חֵיִיא: בְּהִלָּל
וּבְמַגִּילָה מַהוּ שְׂיַפְסִיק? אֲמַרִּינָן
קַל וְחוֹמֶר: קָרִיאת שְׁמַע
דְּאוּרֵייתָא — פּוֹסֵק, הִלָּל דְּרַבָּנָן
מִבְּעֵיא!? אוּ דְלָמָא פְּרַסוּמֵי
נִיֶּסָא עֲדִיף. אָמַר לֵיהּ: פּוֹסֵק,
וְאִין בְּכַךְ כְּלוּם.

פסחים קי"ז א:י"ח-כ'

תָּנוּ רַבָּנָן: הִלָּל זֶה מִי אָמְרוּ? רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל
אָמְרוּהוּ בְּשַׁעַה שְׁעָמְדוּ עַל הַיָּם.
הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ הִ' לֹא לָנוּ",
מְשִׁיבָה רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ וְאָמְרָה
לֵהוֹן: "לְמַעַנִי לְמַעַנִי אַעֲשֶׂה". רַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר: יְהוֹשֻׁעַ וְיִשְׂרָאֵל
אָמְרוּהוּ בְּשַׁעַה שְׁעָמְדוּ עַל־הַן
מַלְכֵי כְּנַעַן. הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ",
וּמְשִׁיבָה וְכוּ': רַבִּי אֱלִיעֶזֶר

stood against them (see Joshua 12:7–24). They said: Not to us, and the Divine Spirit responded: For My own sake. Rabbi Elazar HaModa'i says: Deborah and Barak recited it when Sisera stood against them (see Judges 4–5). They said: Not to us, and the Divine Spirit responded and said to them: For My own sake, for My own sake, will I do it. Rabbi Elazar ben Azarya says: Hezekiah and his company recited it when Sennacherib stood against them (see II Kings 18–19). They said: Not to us and the Divine Spirit responded: For My own sake. Rabbi Akiva says: Hananiah, Mishael, and Azariah recited it when the wicked Nebuchadnezzar stood against them (see Daniel 3). They said: Not to us, and the Divine Spirit responded: For My own sake. Rabbi Yosei HaGelili says: Mordecai and Esther recited it when the wicked Haman stood against them. They said: Not to us, and the Divine Spirit responded: For My own sake (see the book of Esther). And the Rabbis say that *hallel* was not established for any specific event, but the Prophets among them instituted that the Jewish people should recite it on every appropriate occasion, and for every trouble, may it not come

הַמוֹדְעֵי אוֹמְרִים: דְּבוֹרָה וּבָרַק
אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה שְׁעָמַד עֲלֵיהֶם
סִיסְרָא. הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ",
וְרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ מְשִׁיבָהּ וְאוֹמֶרֶת
לָהֶם: "לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה".
רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר:
חִזְקִיָּה וְסִייעֶתוֹ אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה
שְׁעָמַד עֲלֵיהֶם סְנַחֲרִיב. הֵם
אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ", וּמְשִׁיבָהּ וְכוּ'.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: חֲנַנְיָה
מִישָׂאֵל וְעֲזַרְיָה אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה
שְׁעָמַד עֲלֵיהֶם נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע.
הֵם אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ", וּמְשִׁיבָהּ
וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר:
מְרֹדֶכִי וְאַסְתֵּר אָמְרוּהוּ בְּשָׁעָה
שְׁעָמַד עֲלֵיהֶם הָמֵן הַרְשָׁע. הֵם
אָמְרוּ: "לֹא לָנוּ", וּמְשִׁיבָהּ וְכוּ'.
וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: נְבִיאִים
שְׂבִינִיָּהוּן תִּיקְנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל
שְׂיֵהוּ אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל כָּל פָּרֶק
וּפָרֶק וְעַל כָּל צָרָה וְצָרָה שְׁלֹא
תָבֵא עֲלֵיהֶם לְיִשְׂרָאֵל.
וְלְכַשְׁנִגְאֵלִין, אוֹמְרִים אוֹתוֹ עַל
גְּאוּלְתָּן.

upon the Jewish people. When they are redeemed, they recite it over their redemption.

Mishneh Torah, Scroll of Esther and Hanukkah 3:5-6

(5) On each and every one of these eight days, the entire *Hallel* Before [its recitation], one should recite the blessing "...who has sanctified us with His commandments and commanded us to complete the *Hallel*." This applies whether the recitation is individual or communal.

Even though the reading of the *Hallel* is a mitzvah ordained by the Sages, one may recite the blessing [stating] "who sanctified us with His commandments and commanded us," as one recites a blessing for the reading of the A blessing should be recited for every definite obligation established by our Sages.

In contrast, if an obligation was established by the Sages because of a doubt - e.g., tithing a blessing is not recited. [This principle invites a question:] Why is a blessing recited over the second day of a festival; its observance was ordained only because of doubt? [This was ordained] lest it be treated with disdain.

משנה תורה, הלכות מגילה

וחנוכה ג'ה'ו'

(ה) בְּכֹל יוֹם וְיוֹם מְשֻׁמוֹנֵת
הַיָּמִים אֱלוֹ גּוֹמְרִין אֶת הַהֵלֵל
וּמְבַרְךְ לְפָנָיו אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְגַמֵּר אֶת הַהֵלֵל
בֵּין יְחִיד בֵּין צְבוּר. אַף עַל פִּי
שְׁקָרִיאת הַהֵלֵל מִצְוָה מְדַבְּרֵי
סוֹפְרִים מְבַרְךְ עָלָיו אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כְּדֶרֶךְ שְׁמֵבְרָךְ עַל
הַמְּגִלָּה וְעַל הָעֲרוּב. שְׁכָל וְדָאֵי
שֶׁל דְּבָרֵיהֶם מְבָרְכִין עָלָיו. אֲבָל
דָּבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם וְעֵקֶר
עֲשִׂיתָן לוֹ מִפְּנֵי הַסֵּפֶק כְּגוֹן
מִעֲשֶׂר דְּמָאֵי אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.
וְלָמָּה מְבָרְכִין עַל יוֹם טוֹב שְׁנֵי
וְהֵם לֹא תִקְנוּהוּ אֶלָּא מִפְּנֵי
הַסֵּפֶק כְּדֵי שֶׁלֹּא יִזְלְזְלוּ בוֹ:

(6) It is not the recitation of *Hallel* on Chanukah alone that is a Rabbinic ordinance, but rather, at all times. - i.e., on all the days that the complete *Hallel* is recited, it is a Rabbinic ordinance...

(ו) וְלֹא הֵלֵל שֶׁל חֲנֻכָּה בְּלִבְד
הוּא שְׁמִדְבָּרֵי סוּפְרִים אֲלָא
קָרִיאת הֵהֵל לְעוֹלָם מְדָבְרֵי
סוּפְרִים בְּכָל הַיָּמִים שְׁגוּמְרִין
בְּהֵן אֶת הֵהֵל...

Arakhin 10a:13-14

As Rabbi Yoḥanan says in the name of Rabbi Shimon ben Yehotzadak: There are **eighteen days** a year on which the individual completes the full *hallel*: **The eight days of the festival of Sukkot**, including the Eighth Day of Assembly; **and the eight days of Hanukkah; and the first festival day of Passover; and the festival day of Assembly, i.e., Shavuot. And in the Diaspora, twenty-one days: The nine days of the festival of Sukkot; and the eight days of Hanukkah; and the first two festival days of Passover; and the two festival days of Assembly, i.e., Shavuot.** The Gemara asks: **What is different about the festival of Sukkot, that we say hallel every day, and what is different about Passover, that we do not say hallel every day, but only on the first day?** The Gemara answers: The days of the festival of *Sukkot* are **distinct**

ערכין י' א:י"ג-י"ד

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוּצדק שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל
שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (הראשון) של עצרת
ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת
מאי שנא בחג דאמרי' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל יומא
דחג חלוקין בקרבנותיהן דפסח אין חלוקין בקרבנותיהן שבת דחלוקה בקרבנותיה לימא
לא איקרי מועד

from one another **with regard to their additional offerings**, as the number of bulls offered changes each day of *Sukkot*. Since each day is unique, the full *hallel* is recited on each day. By contrast, the days of **Passover are not distinct with regard to their additional offerings**.

The Gemara objects: On **Shabbat, which is also distinct** from the other days of the week **with regard to its additional offerings, let us say *hallel***. The Gemara explains: **Shabbat is not called a "Moed"**. The Gemara objects: On the **New Moon, which is called a "Moed" let us say *hallel***. The Gemara explains: The New Moon **is not sanctified with regard to the prohibition against the performance of labor**, and *hallel* is recited only on a day that is sanctified, **as it is written: "You shall have a song as in the night when a festival is sanctified"** (Isaiah 30:29), which indicates that **a night that is sanctified as a Festival, which includes a prohibition of labor, requires song, but one that is not sanctified as a Festival does not require song**. The Gemara objects: On **Rosh HaShana and Yom Kippur, which are called a "Moed" and also are sanctified with regard to the performance of**

ראש חודש דאיקרי מועד לימא
לא איקדיש בעשיית מלאכה
דכתיב (ישעיהו ל, כט) "השיר
יהיה לכם כליל התקדש חג"
לילה המקודש לחג טעון שירה
ושאין מקודש לחג אין טעון
שירה

ראש השנה ויום הכיפורים
דאיקרו מועד ואיקדוש בעשיית
מלאכה לימא
משום דר' אבהו דאמר רבי
אבהו אמרו מלאכי השרת לפני
הקב"ה רבש"ע מפני מה אין
ישראל אומרים שירה לפניך
בר"ה וביום הכפורים
אמר להן אפשר מלך יושב על
כסא הדין וספרי חיים וספרי
מתים פתוחין לפניו וישראל
אומרים שירה לפני

labor, let us say *hallel*. The Gemara explains: *Hallel* is not recited on those days **due to** the statement of **Rabbi Abbahu. As Rabbi Abbahu said that the ministering angels said before the Holy One, Blessed be He: Master of the Universe, for what reason do the Jewish people not recite songs of praise, i.e., *hallel*, before You on Rosh HaShana and on Yom Kippur? He said to them: Is it possible that while the King is sitting on the throne of judgment and the books of life and the books of death are open before Him, the Jewish people would be reciting joyous songs of praise before Me?**

Shabbat 118b:5

Rabbi Yosei said: May my portion be among those who eat three meals on Shabbat. Apropos this statement of Rabbi Yosei, the Gemara cites additional declarations. **Rabbi Yosei said: May my portion be among those who complete *hallel* every day.** The Gemara is surprised at this: **Is that so? Didn't the Master say: One who reads *hallel* every day is tantamount to one who curses and blasphemes God.**

The Gemara answers: **When we say**

שבת קי"ח ב:ה'

אמר רבי יוסי: יהא חלקי
מאוכלי שלש סעודות בשבת.
אמר רבי יוסי: יהא חלקי
מגומרי הלל בכל יום. איני?
והאמר מר: הקורא הלל בכל
יום הרי זה מחרף ומגדף! כי
קאמרינן — בפסוקי דזמרא.

this statement of Rabbi Yosei, we are referring to **the verses of praise** [*pesukei dezimra*], recited during the morning service, not to *hallel* (Psalms 113–118) recited on special days.

Arakhin 10b:6

The Gemara objects: **But** what about **Hanukkah, which** has **neither this or that**, i.e., there is no special offering on it, nor is labor prohibited, **and yet one says *hallel***. The Gemara explains: *Hallel* is recited on Hanukkah **because of the miracle**

ערכין י"ב:ו'

והא חנוכה דלא הכי ולא הכי
וקאמר משום ניסא

Shabbat 21b:10

The Gemara asks: **What is Hanukkah**, and why are lights kindled on Hanukkah? The Gemara answers: **The Sages taught in *Megillat Ta'anit*: On the twenty-fifth of Kislev, the days of Hanukkah are eight. One may not eulogize on them and one may not fast on them.** What is the reason? **When the Greeks entered the Sanctuary they defiled all the oils that were in the Sanctuary by touching them. And when the Hasmonean monarchy overcame**

שבת כ"א ב:י'

מאי חנוכה? דתנו רבנן: בכ"ה
בכסליו יומי דחנוכה תמניא
אינון דלא למספד בהון ודלא
להתענות בהון. שפשנכנסו
יוונים להיכל טמאו כל
השמנים שבהיכל. וכשגברה
מלכות בית חשמונאי ונצחום,
בדקו ולא מצאו אלא פך אחד
של שמן שהיה מונח בחותמו
של כהן גדול, ולא היה בו אלא
להדליק יום אחד. נעשה בו ניס
והדליקו ממנו שמונה ימים.

them and emerged victorious over them, they searched and found only one cruse of oil that was placed with the seal of the High Priest, undisturbed by the Greeks. And there was sufficient oil there to light the candelabrum for only one day. A miracle occurred and they lit the candelabrum from it eight days. The next year the Sages instituted those days and made them holidays with *hallel* and thanksgiving.

Sfas Emes on Hanukkah (1871)

The miracle of Hanukkah involved light, and it is to find the radiance hidden within the darkness and exile, as well.

With this in mind, we can explain the words of my revered grandfather and teacher on the statement in the Talmud that the Rabbis did not establish the recitation of Hallel on Purim because the Jews remained servants of Achashverosh. But on Hanukkah, too, the Jews were not fully released from the rule of Greece. . To

לְשָׁנָה אַחֶרֶת קָבְעוּם וַעֲשָׂאוּם
יָמִים טוֹבִים בְּהִלָּל וְהוֹדָאָה.

שפת אמת על חנוכה (תרל"ב)
(ליל א) הנס דחנוכה הי' באור
והוא למצוא ההארה הגנוזה גם
בחושך ובגלות.
ובזה י"ל מ"ש א"ז מוז"ל על
הגמ' דבפורים לא קבעו הלל
דאכתי עבדי דאחשורוש כו'.
וגם בנס זה לא הי' יציאה
וביטול לכל מלכות יון.
ולהנ"ל ע"י הנס הרגישו שהם
עבדי ה' אף שהיו בגלות וזה

this we can say that through the miracle that took place, they felt themselves to be servants of the Divine despite being in exile, and this itself was the miracle, that they were manifestly servants of the Divine even within the darkness as mentioned. And a sense of that which is beyond nature is preserved for all future generations even within this world. This is what is written “Children of insight, days eight [yemei shemonah] did they establish...” Reading closely, it should have stated “eight days” [shemonah yamim]. What is “days eight”? One answer is that these are days that contain the quality of eightness that is beyond nature, and each day of Hanukkah has this quality of eightness.

Arakhin 10b:5-8

The Gemara objects: **But** what about **Hanukkah, which** has **neither this or that**, i.e., there is no special offering on it, nor is labor prohibited, **and** yet **one says hallel**. The Gemara explains: *Hallel* is recited on Hanukkah **because of the miracle**
If so, on **Purim, when there is a**

עצמו הנס שהם עבדי ה'
בהתגלות אף בתוך החושך
כנ"ל. ונשאר גם לדורות הרגשה
ממה שלמעלה מן הטבע אף
בעוה"ז. וז"ש בני בינה ימי
שמונה קבעו כו'. ויל"ד דהול"ל
שמונה ימים. מהו ימי שמונה.
ונראה שהם ימים בבחי' שמיני
שלמעלה מהטבע ובכל יום יש
בחי' שמונה כנ"ל:

ערכין י' ב:ה-ח'

והא חנוכה דלא הכי ולא הכי
וקאמר משום ניסא פורים
דאיכא ניסא לימא אמר רבי
יצחק לפי שאין אומרים שירה
על נס שבחוצה לארץ מתקיף
לה רב נחמן בר יצחק והרי
יציאת מצרים דנס שבחוצה

miracle , let us say *hallel*.

Rabbi Yitzhak said: because one does not recite a song of praise for a miracle that occurred outside of Eretz Yisrael.

Rav Nahman bar Yitzhak objects to this: But there is the exodus from Egypt, which was a miracle that took place outside of Eretz Yisrael, and yet we say *hallel* on Passover night? The Gemara responds that this is as it is taught: **Until the Jewish people entered Eretz Yisrael, all lands were deemed fit for songs of praise to be recited . But once the Jewish people entered Eretz Yisrael, all the other lands were no longer deemed fit for songs of praise to be recited . Rav Nahman says: The reading of the Megilla, is equivalent to reciting *hallel*.**

Rava says: Granted, *hallel* is said there, , “Give praise, O servants of the Lord” (Psalms 113:1), and not servants of Pharaoh. But here, after the salvation commemorated on Purim: “Give praise, O servants of the Lord,” and not servants of Ahasuerus? Not so, we are still the servants of Ahasuerus

Arakhin 13b:10-11

...as it is taught in a *baraita* that

לארץ הוא ואמרינן הלל כדתניא
עד שלא נכנסו ישראל לארץ
הוכשרו כל הארצות לומר
שירה משנכנסו לארץ לא
הוכשרו כל ארצות לומר שירה
רב נחמן אמר קרייתתה זו היא
הלילא רבא אמר בשלמא התם
הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה
הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי
אחשורוש אכתי עבדי
אחשורוש אנן

ערכין י"ג ב:י"א-י"א

...דתניא רבי יהודה אומר כנור

Rabbi Yehuda says: The harp used in the Temple was an instrument of seven strings, as it is stated: “In your presence is fullness [sova] of joy, in your right hand sweetness for evermore” (Psalms 16:11). Do not read the word as “fullness [sova]” but as seven [sheva]. And the harp that will be played in the days of the Messiah will have eight strings, as it is stated: “For the Leader, on the eighth: on the eighth string that will be added to the harp.

של מקדש של שבעת נימין היה
שנאמר (תהלים טז, יא) שובע
שמחות [את] פניך אל תיקרי
שובע אלא שבע
ושל ימות המשיח שמונה
שנאמר (תהלים יב, א) למנצח
על השמינית על נימא שמינית